

УДК 32:327.5

DOI [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2\(68\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-2(68)-18)

Тетяна СЕРГІЄНКО

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин та соціально-гуманітарних дисциплін, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, проспект Гагаріна, 26, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0002-4654-9248

Tetiana SERGIENKO

Candidate of Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Relations and Social and Humanitarian Disciplines, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, 26 Gagarina Avenue, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4654-9248

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ СИСТЕМНОСТІ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

POLITICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL CONFLICTS THROUGH THE PRISM OF SYSTEMICITY IN INTERNATIONAL RELATIONS

У статті поведено аналіз останніх досліджень і публікацій стосовно обраної теми та розглянуто суть та природу виникнення міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. Актуальність обраної теми зумовлена тим, що сучасний стан міжнародних відносин демонструє взаємопов'язаність учасників, які змушені формувати власну лінію поведінки, враховуючи вплив різноманітних чинників на підвищення конфліктогенності в міжнародних відносинах. Суперечності, що виникають у системі міжнародних відносин, є однорідними, тому їх характеристика визначається сутністю та типом конфліктів. Мета статті полягає у вивченні політичних аспектів міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. Завдання дослідження полягає в тому щоб розглянути суть та природу виникнення міжнародних конфліктів, визначити методи їх дослідження, дослідити специфіку протікання в міжнародних відносинах. Об'єктом дослідження виступають міжнародні конфлікти, предметом дослідження – особливості протікання міжнародних конфліктів в міжнародних відносинах. Методологічна основа дослідження обумовлена особливостями об'єкту та предмету дослідження і його міждисциплінарним характером. Серед загальнонаукових методів у дослідженні використовувався логічний метод, який дозволив виділити основні логічні елементи та смислові складові досліджуваних у роботі понять. Також, слід відзначити використання історичного та компаративного методів. Завдяки яким окреслені особливості становлення самих концепцій, що досліджували особливості виникнення міжнародних конфліктів як у наукових джерелах вітчизняних авторів так і зарубіжних. Критичний метод дозволив визначити альтернативні вирішення складних теоретичних та практичних проблем, які виникають на міжнародній арені. Діалектичний метод дозволив виділити внутрішні суперечності політичних аспектів міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. Серед спеціально наукових методів слід назвати системний метод, метод структурно-функціонального аналізу та діяльнісний метод.

Ключові слова: міжнародний конфлікт, міжнародні відносини, політичний компроміс, держава, суб'єкти політичного конфлікту, політична конфліктологія.

The article analyzes the latest research and publications related to the chosen topic and examines the essence and nature of the emergence of international conflicts through the prism of systemicity in international relations. The relevance of the chosen topic is determined by the fact that the current state of international relations demonstrates the interconnectedness of the participants, who are forced to form their own line of behavior, taking into account the influence of various factors on the increase of conflict-genicity in international relations. Contradictions arising in the system of international relations are homogeneous, therefore their characteristics are determined by the essence and type of conflicts. The purpose of the article is to study the political aspects of international conflicts through the prism of systemicity in international relations. The task of the research is to consider the essence and nature of the emergence of international conflicts, to determine the methods of their research, to investigate the specifics of the flow in international relations. The object of research is international conflicts, the subject of research is the peculiarities of the flow of international conflicts in international relations. The methodological basis of the research is determined by the features of the object and subject of the research and its interdisciplinary nature. Among general scientific methods, the logical method was used in the study, which allowed to highlight the main logical elements and semantic components of the concepts studied in the work. The use of historical and comparative methods should also be noted. Thanks to which, the peculiarities of the formation of the concepts themselves, which investigated the peculiarities of the emergence of international conflicts both in the scientific sources of domestic authors and foreign ones, were outlined. The critical method made it possible to determine alternative solutions to

complex theoretical and practical problems that arise in the international arena. The dialectical method made it possible to highlight the internal contradictions of the political aspects of international conflicts through the prism of systematicity in international relations. Among the specially scientific methods, the system method, the method of structural and functional analysis, and the activity method should be mentioned.

Key words: international conflict, international relations, political compromise, state, subjects of political conflict, political conflictology.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Основною причиною деструктивних явищ які відбуваються сьогодні, як в середині держав так і за їх межами, та призводять до війн є сфера політики. Тож, досліджуючи сучасні уявлення деструктивних явищ які відбуваються сьогодні на міжнародній арені та призводять до міжнародних політичних конфліктів зазначимо, що вони є результатом тривалої еволюції ідей про конфлікти в сферах суспільної життєдіяльності. Збільшення кількості та посилення інтенсивності міжнародних політичних конфліктів, які найчастіше функціонують із застосуванням збройного насильства, потребує переосмислення існуючих загроз міжнародної безпеки й миру між народами. Більш того, потрібне постійне уточнення і прогнозування небезпек і загроз виникнення збройної політичної конфронтації.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що сучасний стан міжнародних відносин демонструє взаємопов'язаність учасників, які змушені формувати власну лінію поведінки, враховуючи вплив різноманітних чинників на підвищення конфліктогенності в міжнародних відносинах. Суперечності, що виникають у системі міжнародних відносин, є однорідними, тому їх характеристика визначається сутністю та типом конфліктів. Соціально-структурні зміни в суспільстві в цілому, а також в етнічних групах і спільнотах допомагають зрозуміти глибинні основи і причини міжнародних конфліктів. Однак пояснити суть цієї проблеми з точки зору лише одного теоретичного підходу досить складно, оскільки кожен міжнародний конфлікт має свою специфіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, з яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Особливий внесок у дослідження даної проблеми здійснили зарубіжні та вітчизняні вчені ХХ століття. Чимало уваги вивченню конфліктних ситуацій та їх подоланню приділяють українські вчені, такі як: Н. Грішина, О. Донченко, В. Воронкова, А. Ішмуратов, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелева. Дані аспекти аналізу міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відноси-

нах розглядаються в ряді досліджень та наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Л. Козера, К. Боулдінга, Й. Гальтунга, Дж. Догерті, Ф. Пфальцграфа, А. Рапопорта, Р. Дарендорфа, К. Райта, Р. Лебова, Б. Бузана, М. Калдор, Ш. Султанова, Н. Дороніної, М. Капітоненка, Г. Перепелиці, В. Мандрагелі та ін. Однак зазначимо, що проблема комплексного параметрування міжнародного конфлікту не знайшли достатнього висвітлення у їхніх роботах.

Мета статті полягає у вивченні політичних аспектів міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах.

Завдання дослідження полягає в тому щоб розглянути суть та природу виникнення міжнародних конфліктів, визначити методи їх дослідження, дослідити специфіку протікання в міжнародних відносинах.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні конфлікти, **предметом дослідження** – особливості протікання міжнародних конфліктів в міжнародних відносинах. **Методологічна основа дослідження** обумовлена особливостями об'єкту та предмету дослідження і його міждисциплінарним характером. Серед загальнонаукових методів у дослідженні використовувався логічний метод, який дозволив виділити основні логічні елементи та смислові складові досліджуваних у роботі понять. Також, слід відзначити використання історичного та компаративного методів. Завдяки яким окреслені особливості становлення самих концепцій, що досліджували особливості виникнення міжнародних конфліктів як у наукових джерелах вітчизняних авторів так і зарубіжних. Критичний метод дозволив визначити альтернативні вирішення складних теоретичних та практичних проблем, які виникають на міжнародній арені. Діалектичний метод дозволив виділити внутрішні суперечності політичних аспектів міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. Серед спеціально наукових методів слід назвати системний метод, метод структурно-функціонального аналізу та діяльнісний метод.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «конфлікт» походить від латинського слова “conflictus”, що

у точному перекладі означає «зіткнення», а в довільному – «протидія», «протиборство» [11, с. 72]. Сьогодні виокремлюють різні визначення конфлікту і дана категорія широко використовується як в науковій мові, так і в повсякденному житті. Загалом конфліктом називається ситуація, за якої учасники відносин поєднуються єдиним об'єктом, стосовно якого існує усвідомлена кожним учасником несумісність їхніх інтересів, та діють на основі такого розуміння. Конфлікти можуть бути прихованими або явними, але в основі їх лежить відсутність згоди. Тому визначимо конфлікт як відсутність згоди між двома або більше сторонами – особами або групами.

Відсутність згоди обумовлена наявністю різноманітних думок, поглядів, ідей, інтересів, точок зору і т.д. Однак вона, як вже зазначалося, не завжди виражається у формі явного зіткнення чи конфлікту. Це відбувається тільки тоді, коли існуючі суперечності, розбіжності порушують нормальну взаємодію людей, перешкоджають досягненню поставлених цілей [10, с. 156]. Тож, термін «конфлікт» можна визначити як зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями.

Практика міжнародних відносин показує, що в основі конфліктів іноді між державами існує якийсь єдиний фактор. Джерелом протиріч здебільшого є економічні інтереси окремих країн, економічних союзів, а також військово-політичні блоки. Предметом суперечностей часто є території та кордони, прагнення посісти домінуюче становище в регіоні, протистояння економічних, політичних інтересів країн, що розвиваються, негативні етнічні стереотипи, релігійні протиріччя. Тому міжнародні відносини досі залишаються зоною зіткнення інтересів, суперництва, непередбачуваності та конфліктності. Суб'єктами міжнародного конфлікту можуть бути країни, міждержавні об'єднання, міжнародні організації та суспільно-політичні сили в державі або на міжнародній арені.

Розуміння сутності та природи міжнародних конфліктів та пошук шляхів їх вирішення вимагає з'ясування глибини і характеру самого конфлікту, що значною мірою досягається за допомогою їх класифікації. Міжнародний конфлікт є одним із видів політичного конфлікту.

Щодо визначення поняття «політичний конфлікт» то зазначимо, що це гостре зіткнення протидіючих сторін, що виникає внаслідок спільного вираження різних інтер-

есів, поглядів, цілей у процесі боротьби за владу, перерозподілу та використання політичних сил влади, придбання ключових позицій у владних структурах та установах, завоювання права впливу або доступу до прийняття рішень, на розподіл влади та власності в суспільстві. Також, зазначимо, що конфлікти набувають політичної значущості, якщо зачіпають класові, міжнародні, міжетнічні, міжнаціональні, релігійні, демографічні чи інші відносини. Основними джерелами конфлікту найчастіше стають: соціальна нерівність, яка існує в суспільстві, та система поділу таких цінностей, як влада, соціальний престиж, матеріальні блага, освіта. Ціннісно-нормативний компонент політичного конфлікту, тобто зіткнення цінностей і норм, проголошуваних учасниками політичної діяльності, є суттєвою причиною виникнення конфлікту. Дії суб'єктів політичних відносин бувають зумовлені як матеріальними, так і ідеологічними чинниками. Останні можуть бути раціональними чи ірраціональними. Кожен із суб'єктів політичної діяльності виносить на розсуд громадської думки власну систему цінностей і норм суспільного устрою, тобто власну ідеологію. Конфлікти, що виникли внаслідок боротьби за розподіл чи контроль над матеріальними і фінансовими ресурсами, відносно легко вирішуються шляхом завчасної мобілізації сторін, зацікавлених в їхній нейтралізації. Але конфлікти, в основі яких лежать зіткнення цінностей та ідеологічних норм, дуже важко нейтралізувати за допомогою переговорного процесу. Сюди можна віднести міжконфесійну боротьбу з етнічною ворожнечею. Подібні конфлікти часто набувають політичного змісту [2, с. 163].

Під час політичних конфліктів, які виникли на національному ґрунті, відбувається боротьба за принципи, цінності і норми, якими «не можна поступитися». Компроміс при цьому досягається зі значними труднощами, адже у самосвідомості учасників конфлікту він пов'язаний зі зрадою «духу крові, справі предків» та «зникненням культурних традицій». Носії ірраціональних ціннісно-нормативних установок майже не здатні сприймати аргументацію протилежної сторони, навіть тоді, коли існує можливість компромісу. Утруднення в нейтралізації такого роду конфліктів викликані тим, що активізація таких складових політичної діяльності як релігійний фанатизм, етнічна нетерпимість і радикальний націоналізм не завжди безпосередньо детермінується погіршенням матеріального рівня життя. Деструктивні цінності і

конфліктний тип поведінки іноді можуть формуватися в свідомості тих представників політичної діяльності, які належать до благополучних соціальних груп. Одним із різновидів політичних конфліктів можна вважати взаємовідносини, що виявляються в протистоянні політичних інтересів. Вони поділяються на інституціоналізовані та позаінституціоналізовані. Відповідно конфлікти характеризуються як загальні, широкі за позиціями конфронтації, комплексні та відповідно вузькі як компоненти перших. Відкрите обговорення проблем в суспільстві може послабити інтеграцію, привести до конфлікту точок зору і інтересів, але замовчування проблем не є ефективним способом уникнення конфліктів. За соціальною функцією конфлікти поділяють на конструктивні та деструктивні, пов'язані з силовою протидією конфліктуючих сторін. Конструктивні конфлікти є інтегруючими, а деструктивні навпаки дезінтегрують суспільство [3, с. 84]. Хоча конфлікти здебільшого носять негативний характер, з конфліктами, як явищем неминучим, не треба боротися. Ними треба управляти. Правильно організована конфліктна взаємодія – це вірний, хоча і не легкий шлях до згоди. Специфіка конфлікту полягає у тому, що він є контрпродуктивним, в процесі його дії ускладнюються або і взагалі унеможливаються функції відтворення та виробництва матеріальних і духовних цінностей. Тому конфлікт входить у протиріччя із політикою, так як її основним показником є прийняття рішень, що безумовно базується на узгодженій взаємодії людей. Також, зазначимо, що одною з найгостріших форм вирішення будь-якого протиріччя між державами чи в самій державі шляхом застосування сучасних засобів ураження є соціально-політичні конфлікти. Поняття «соціально-політичний конфлікт» характеризує такі ситуації як: великомасштабні зіткнення всередині держав, та такі ж між державами.

Реалії сьогодення свідчать, що старі загрози зникли, проте замість них з'явилися нові, часом значно не безпечніші. У багатьох регіонах поширилось міждержавне суперництво на регіональному і місцевому рівнях, що зумовлює посилення небезпеки виникнення локальних війн і воєнних конфліктів, більшість з яких набирають форм збройного протистояння [4, с. 216]. В умовах зростання незадоволення, агресивних настроїв виникає загроза не тільки політичній стабільності, а загроза існування держави

[12, с. 43]. Тож, воєнні конфлікти становлять сьогодні одну з основних загроз як для національної, так і для міжнародної безпеки. Для воєнного конфлікту найбільш загальною ознакою є, насамперед, протиріччя. Воно, з одного боку, визначає всі зв'язки і риси воєнного конфлікту, з іншого - певну систему відносин. В міжнародній юридичній практиці термін «війна» поступово замінюється відносно новим поняттям – «збройний конфлікт» [9, с. 352]. Термін «міжнародний збройний конфлікт» вперше був застосований в Женевській конвенції 1949 року і, як відзначає о.Батрименко, ознака «збройний» характеризується застосуванням зброї проти іншої воюючої сторони, тому конфлікт неможливо назвати «збройним», якщо не застосовується зброя; без цієї ознаки поняття «збройний конфлікт» втрачає свою специфіку [1, с. 9]. М.Топольницька вважає, що термін «воєнний конфлікт» значно ширший, ніж поняття «війна»; він охоплює всі види організованих форм збройних сутичок соціальних сил як всередині держави, так і на міждержавному рівні, або між коаліціями держав, які характеризуються достатнім рівнем керованого насильства, переходом від мирних до мілітарних способів життєдіяльності з неминуче широким порушенням прав та свобод населення [13, с. 179]. Поняття «війна» як правило відносять до різновиду воєнного конфлікту і зазначають, що за своєю формою вона є видом збройного конфлікту. Зазначимо, що переважна більшість дослідників, даної проблеми, лише у загальних рисах позначають межу між локальними війнами і воєнними конфліктами, зближуючи ці нетотожні форми збройного насильства.

За своїм соціально-політичним і стратегічним змістом будь-яка війна є воєнним конфліктом, але не кожен конфлікт є війною. Різницю між ними можна визначити, використовуючи критерії якісного аналізу. Йдеться, перш за все, про «ступінь залучення армії і суспільства до воєнного зіткнення» [8, с. 5]. С.Кульчицький, зазначає, що для воєнного конфлікту характерне виникнення особливого стану тільки збройних сил і, можливо, «незначної частини економіки держави» [6, с. 12]. Безумовно, якісні критерії рівневого поділу локальних війн і воєнних конфліктів повинні бути доповнені кількісними критеріями. Воєнні конфлікти характеризуються порівняно невеликими просторовими межами. Збройне протистояння ведеться, як правило, в прикордонних зонах, в окремих районах, на острівних територіях тощо. В них беруть участь тактичні,

оперативно-тактичні, оперативн об'єднання збройних сил, як правило, без проведення мобілізаційних заходів.

У сучасній світовій політиці, яка характеризується нестійкими коаліціями та союзами, державні та недержавні актори взаємодіють у поєднанні різноманітних конфліктів. Нові тенденції розвитку міжнародних конфліктів зумовлені процесами глобалізації сучасного світу, оскільки, незважаючи на деякі тенденції регіоналізації, саме глобалізація визначає характер сучасних міжнародних відносин і має своїми наслідками, з одного боку, посилення взаємозалежності країн світу, а з іншого – наростання кризових явищ у світовій економіці і, як наслідок, погіршення політичної ситуації та рівня конфліктності.

Визначити міжнародний конфлікт можна як відкрите політичне протистояння між двома чи більше державами (чи іншими міжнародними утвореннями) на основі розбіжностей або конфлікту їхніх інтересів. Інтереси держав можуть стикатися через приналежність до тієї чи іншої території, через перетин державного кордону. Інтереси можуть мати економічну природу, яка пов'язана з доступом до використання будь-яких ресурсів або контролем над ними. Навіть якщо учасниками міжнародних конфліктів стають лише два учасники, він займає певне місце в нині існуючій структурі міжнародної системи [7, с. 110]. Характер цієї структури залежить від ступеня конфліктності міжнародних відносин, а також від можливості і меж управління конфліктною ситуацією. На характер і гостроту міжнародних конфліктів впливають структури системи міжнародних відносин, які активно досліджуються в рамках неореалістичного напрямку в теорії міжнародних відносин. Наприклад, відомий американський політолог К. Уолц [14, с. 65] аналізує однополярні, біполярні та багатополлярні моделі міжнародної системи з точки зору їх стабільності. За його словами, найбільш стабільною є біполярна система, а найменшою – однополярна; багатополлярна займає проміжне положення. Проте існує й протилежна думка, згідно з якою збільшення кількості полюсів і центрів сили призводить до дестабілізації, а однополярна структура міжнародної системи є найбільш стабільною, оскільки забезпечує концентрацію сили та авторитету.

Тож, реалії сьогодення свідчать, що сучасний світ впритул підійшов до необхідності створення нового світового порядку, який буде заснований на розвитку морального, гуманізованого та синергетичного розуму та пріоритеті інтересів, загальних для всього

людства. Але поки що нинішні держави вперто продовжують упроваджувати в життя ідею захисту національних інтересів, що неминуче призводитиме до збільшення кількості міждержавних та внутрішньополітичних конфліктів [5, с. 57].

Висновки. Підводячи підсумок даного дослідження зазначимо, що практика міжнародних відносин показує, що в основі протиріч між країнами зрідка лежить один фактор. Джерелом протиріч здебільшого є інтереси окремих країн, економічних союзів і військово-політичних блоків. Надзвичайно важливим для визначення системних особливостей формування конфліктів у міжнародних відносинах є дослідження суб'єктів конфлікту, об'єкту та предмету конфлікту, а також відносин між конфліктуючими сторонами які складають основу структури будь-якого конфлікту. Під суб'єктами розуміються всі учасники конфлікту. Суб'єкти самі створюють і підтримують боротьбу, учасники можуть безпосередньо стикатися в процесі, але при цьому не створювати конфліктних відносин через неподільність об'єкта конфлікту. Носіями таких специфічних рис у міжнародних конфліктах можуть бути група індивідів, соціальний прошарок, суспільно-політична організація, етнонаціональна спільнота, держава, група держав, наддержавне утворення, міжнародна організація, міждержавні асоціації, а також суспільно-політичні сили в середині держави чи на міжнародній арені. Що стосується визначення об'єкта конфлікту, то тут мається на увазі певний інтерес, який виникає на основі обґрунтованого чи помилкового уявлення суб'єктів конфлікту про необхідність його забезпечення та можливості його забезпечення лише одним із учасників конфлікту. Таким чином, об'єктом конфлікту можуть бути матеріальні та нематеріальні цінності, претензії на певний статус, влада, ресурси тощо, що відображає трактування об'єкта саме в смисловому аспекті. Деякі дослідники також виділяють предмет конфлікту як конкретно визначену цінність, навколо якої сторони вступають у конфліктні відносини. Предметом протиріч у міжнародних відносинах найчастіше стають території та кордони, прагнення зайняти домінуюче становище в регіоні, протистояння економічних і політичних інтересів країн, що розвиваються, негативні етнічні стереотипи та релігійні протиріччя.

Таким чином, для того щоб суспільство співіснувало та розвивалося в безпечному та безконфліктному напрямку необхідно сформулювати такі відносини які б базувалися

на створенні ідеї синергетичних відносин, з урахуванням вимог і характеру зовнішнього оточення. А також, сформувані синергетичне суспільство з розвинутою ідеологією та вільного від деструктивних явищ. Все це вимагає в першу чергу переосмислення проблем які призводять до деструктивних явищ та пошуку нових шляхів їх вирішення.

Література:

1. Батрименко О.В. Особливості сучасних збройно-політичних конфліктів: автореф. дис. ... канд. політ. наук: спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2006. 18 с.
2. Воронкова В.Г. Політологія. Навчальний посібник. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2008. 232 с.
3. Воронкова В.Г. Політика європейської інтеграції: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
4. Єремєєва І.А. Напрямки структурно-функціональних трансформацій міжнародних конфліктів. *Вісник Львівського університету*. Серія філософсько-політологічні студії, 2023. №47. С. 215–222.
5. Єремєєва І.А. Особливості дефініювання та класифікації міжнародних конфліктів у сучасній політології. *Регіональні студії*, 2019. № 17. С. 55–60.
6. Кульчицький С.В. Воєнні конфлікти другої половини ХХ століття: *Зб. наук. Статей*. К.: Ін-т історії Укр., 2004. 100 с.
7. Примуш М. В., Осмолівська А. О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *Політичне життя*, 2021, № 3. С. 109–114.
8. Руднева А.О. Інформаційна безпека та інформаційна політика України в умовах інформаційного протистояння. *Соціальне прогнозування та проектування політичних ситуацій та процесів: Матеріали III Міжнародної наукової конференції*. Запоріжжя, 2013. С. 194–196.
9. Сергієнко Т.І. Жінки у вирішенні політичних та збройних конфліктів. *Реалізація гендерної політики на сучасному етапі розвитку сектору безпеки і оборони України: стан, проблеми, перспективи: тези III Міжнародної науково-практичної конференції* (Хмельницький, 29 квітня 2021 року). Хмельницький: Видавництво НаДпсу, 2021. С. 351–353.
10. Сергієнко Т.І. Генезис політичних конфліктів сучасності в контексті ноосферної концепції В.Вернадського. *Соціальні та технологічні аспекти ноосфери сучасного суспільства. Сборник научных трудов*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції / Ж.Д.Малахова. Київ – Запоріжжя -Желтые Воды: 2014. С. 154–159.
11. Сергієнко Т.І. Концептуальні засади сучасних політичних конфліктів в умовах інформаційного протистояння. *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph*. 5 The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations Copyright by Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach, 2016. p. 69–77.
12. Сергієнко Т.І. Структура та механізм функціонування політичної системи. Конфлікти і кризи у суспільно-політичному житті. *Політологія. Навчальний посібник*. / Під ред. д.ф.н., проф. В.Г. Воронкової. Запоріжжя: Видавництво ЗДІА, 2008. 232 с.
13. Топольницька, М. І. Критерії визначення збройного конфлікту в міжнародних нормативно-правових актах. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: серія: Право* / гол.ред. Ю.М. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 3. Вип. 47. С. 177–180.
14. Waltz K. *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press, 2010. 256 p.

References:

1. Batrymenko O.V.(2006). Osoblyvosti suchasnykh zbroyno-politychnykh konfliktiv [Peculiarities of modern military and political conflicts] Extended abstract of candidate's thesis. Kyuyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. [In Ukrainian].
2. Voronkova V.H. (2008). Politolohiya [Political science]. Zaporizhzhya: Vydavnytstvo ZDIA. [In Ukrainian].
3. Voronkova V.H. (2007). Polityka yevropeyc'koyi intehratsiyi [Policy of European integration] K.: VD «Profecional». [In Ukrainian].
4. Yeremyeyeva I.A. (2023). Napryamky strukturno-funktsional'nykh transformatsiy mizhnarodnykh konfliktiv [Directions of structural and functional transformations of international conflicts] *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filosof's'ko-politolohichni studiyi*, 47, 215–222 [In Ukrainian].
5. Yeremyeyeva I.A. (2019). Osoblyvosti definyuvannya ta klasyfikatsiyi mizhnarodnykh konfliktiv u suchasniy politolohiyi [Peculiarities of defining and classifying international conflicts in modern political science] *Rehional'ni studiyi*, 17, 55–60 [In Ukrainian].
6. Kul'chys'kyu C.V. (2004). Voyenni konflikty druhoyi polovyny XX ctolittya [Military conflicts of the second half of the 20th century] *Zb. nauk. Ctatey*. K.: Inc-t ictoriyi Ukr [In Ukrainian].

7. Prymush M. V., & Osmolovs'ka A. O. (2021). Polityko-pravovi aspekty mizhnarodnykh konfliktiv kriz' pryzmu systemnosti v mizhnarodnykh vidnosynakh [Political and legal aspects of international conflicts through the prism of systematicity in international relations] *Politychne zhyttya*, 3, 109–114 [In Ukrainian].
8. Rudnyeva A.O. (2013). Informatsiyna bezpeka ta informatsiyna polityka Ukrayiny v umovakh informatsiynoho protyctoyannya [Information security and information policy of Ukraine in the conditions of information resistance] *Cotsial'ne prohnozuvannya ta proektuvannya politychnykh cytuatsiy ta protseciv: Materialy III Mizhnarodnoyi naukovoji konferentsiyi* (pp. 194–196). Zaporizhzhya [In Ukrainian].
9. Serhiyenko T.I. (2021). Zhinky u vyrishenni politychnykh ta zbroynykh konfliktiv [Women in resolving political and armed conflicts] *Realizatsiya hendernoyi polityky na suchasnomu etapi rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrayiny: stan, problemy, perspektyvy: tezy III Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi* (pp. 251–353). Khmel'nyts'kyy: Vydavnytstvo NaDpsu [In Ukrainian].
10. Serhiyenko T.I. (2014). Henezyc politychnykh konfliktiv suchasnosti v konteksti noocfernoyi kontseptsiyi V.Vernadc'koho [The genesis of political conflicts in the community in the context of the modern concept of V. Vernadskyi] *Cotsyal'nye y tekhnolohycheckye acpekty noocfery covremennoho obshchestva. Cbornyk nauchnykh trudov. Materyaly II Mezhdunarodnoy nauchno-praktycheckoy konferentsyy* (pp. 154–159). Kyev – Zaporozh'e – Zheltye Vody [In Ukrainian].
11. Serhiyenko T.I. (2016). Kontseptual'ni zacady suchasnykh politychnykh konfliktiv v umovakh informatsiynoho protyctoyannya [Conceptual tasks of interactive political conflicts in the conditions of informational resistance] *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 5*. (pp. 69–77). The authors bear full responsible for the text, quotations and illustrations Copyright by Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach [In Poland].
12. Serhiyenko T.I. (2008). Struktura ta mekhanizm funktsionuvannya politychnoyi systemy. *Konflikty i kryzy u suspil'no-politychnomu zhytti. Politolohiya. Navchal'nyy posibnyk* [The structure and functioning mechanism of the political system. Conflicts and crises in social and political life] Zaporizhzhya: Vydavnytstvo ZDIA [In Ukrainian].
13. Topol'nyts'ka, M. I. (2017). Kryteriyi vyznachennya zbroynoho konfliktu v mizhnarodnykh normatyvno-pravovykh aktakh [Criteria for defining an armed conflict in international legal acts] *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho universytetu: seriya: Pravo*. Uzhhorod: Vydavnychyy dim «Hel'vetyka», (Vols 3), 47, 177–180 [In Ukrainian].
14. Waltz K. (2010). *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press [In USA].